רנה גרט-זנד ← יהדות
שלשום

+11

באדיבות דוד ברון

הסיפור המסתורי של זלמן אונרייך

מתאבק, מציל, דיפלומט, מרגל

הוא לחם בכנופיות בצ'כוסלובקיה ● דאג להביא לקבורה בירושלים את עצמות הצנחנים היהודים המיתולוגיים ● היה שותף לפעילות חשאית בגוש הקומוניסטי ● והשתובב עם פרנק סינטרה ואשתו ● עלילותיו המופלאות של זלמן (און) אונרייך נחשפות 42 שנים אחרי שמת

מאת **רנה גרט-זנד**

+11

שבעה בנים היו למשפחת אונרייך בברטיסלבה, צ'כוסלובקיה. שישה מהם היו מתאבקים, אף אחד בסביבה לא באמת רצה להתעסק איתם. חלקם זכו בתארים לאומיים ובינלאומיים.

זלמן, הבן החמישי במשפחה, היה אלוף סלובקיה בהיאבקות במשקל חצי בינוני, וב-1927 הגיע למקום הראשון בהיאבקות בסגנון יווני-רומי במשקל כבד במשחקי המכבייה. אחרי שהיגר לארץ ישראל בתחילת שנות ה-30 היה לו תפקיד מפתח בפיתוח הספורט במדינה הצעירה.

זלמן (און) אונרייך עונד מדליות שבהן זכה, תחילת שנות ה-30 (צילום: באדיבות דוד בר-און)

עד לאחרונה, זה בערך כל מה שנכדו, דוד בר-און, ידע עליו. זלמן, שעם השנים נקרא בשם העברי און, נפטר ב-1978 והוא בן 66 בלבד, כשדוד היה פעוט. השם בר-און עצמו אומץ על ידי אביו כשעברו לארצות הברית.

אוצר של חומרים שהותיר אחריו און חושף שכישורי היאבקות היו רק חלק מהמורשת שלו. במהלך חלק משמעותי מחייו, השתמש בכישוריו ובכוחו – הפיזי, אבל לא רק – כדי לסייע ליהודים במצוקה. את רוב הדברים עשה בחשאי, וזכה להכרה לעיתים נדירות בלבד.

"זלמן תמיד היה תעלומה – אף אחד לא ידע מאיפה הוא בא או מה יהיה הצעד הבא שלו. רגע אחד הוא נכנס לחדר, וברגע הבא לאף אחד לא היה מושג איפה הוא נמצא", מספר בר-און.

אוצר של חומרים שהותיר און חושף שכישורי היאבקות היו רק חלק מהמורשת שלו. בחלק משמעותי מחייו, השתמש בכישוריו ובכוחו כדי לסייע ליהודים במצוקה. את רוב הדברים עשה בחשאי, וזכה להכרה רק לעיתים נדירות

בר-און, 44, הפך את הגילויים שלו על און למותחן ריגול חצי-בדיוני בשם The Undercover Wrestler: The Untold Story of an Undercover Hero of Israel (המתאבק הסמוי: הסיפור שלא סופר על הגיבור החשאי של ישראל). במרכז הספר עומד און האמיץ בעלילת ריגול שמבוססת על מחקרו של בר-און.

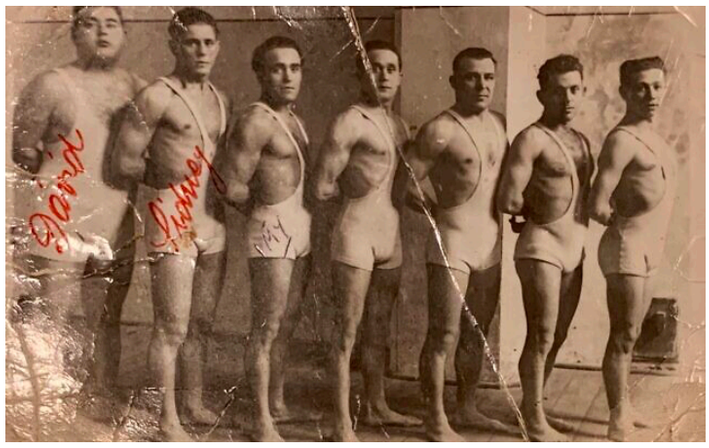

מועדון הספורט מכבי ברטיסלבה בסוף שנות ה-20 או בתחילת שנות ה-30, ביניהם זלמן (און) אונרייך, דוד אונרייך ואימי שדאור ליכטנפלד (צילום: באדיבות דוד בר-און)

הספר נתמך באתר אינטרנט שעיצב בר-און, החי באזור בולטימור ומשמש כמנהל ה-IT באוניברסיטת ג'ון הופקינס ומערכת הבריאות. האתר מלא בצילומי ארכיון ובתוכן רלוונטי נוסף שבר-און מצא בניירת המשפחתית, כמו גם בארכיונים במדינות שונות.

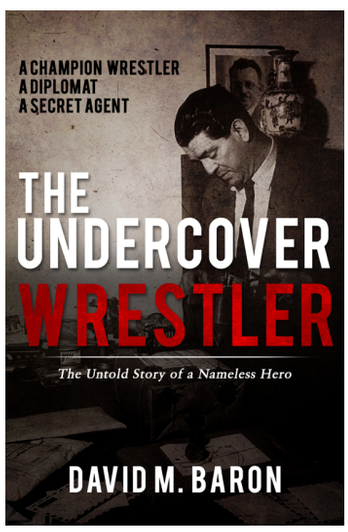

כריכת ספרו של דוד בר-און

עלילת "המתאבק הסמוי" אמנם דמיונית, אך היא מבוססת על גילוייו של בר-און, שאון היה הישראלי הראשון בפראג בסוף שנות ה-40 ובתחילת שנות ה-50, שם עסק בעסקאות נשק ובהכשרה, שהיו חיוניות להישרדותה של מדינת ישראל הצעירה. "הוא היה חלק מצוות חשוב כל כך. ישראל לא הייתה בסביבה אלמלא הנשק ההוא", אומר בר-און.

און גם ניהל מבצע חילוץ חשאי, הבריח כספים לטובת פליטי מלחמה יהודים והעברתם לצ'כוסלובקיה, ולהברחתם של יהודים מהגוש הקומוניסטי לישראל או למערב. הוא היה אחראי באופן רשמי על האבטחה של המשלחת הישראלית לפראג, אבל זה היה רק סיפור כיסוי למה שעשה באמת. "הוא היה גיבור. המורשת שלו מבוססת על עזרה לאלה שלא יכולים לחלץ את עצמם ממצבים קשים", אומר בר-און.

אגרופים במקום פה

הנכונות של און לסכן את עצמו לטובת יהודים אחרים התחילה בשלב מוקדם. כנער הוא היה חבר בקבוצה שסיירה ברחובות ברטיסלבה והגנה על יהודים מהתקפות על ידי כנופיות (חברו, מייסד קרב המגע אימי שדאור ליכטנפלד, היה מעורב בקבוצה הזאת). הוא היה חלק מרשת בקהילה היהודית בברטיסלבה, שסייעה לפליטים ממלחמת העולם הראשונה לעבור בבטחה מתחום המושב לאוסטריה.

רג'ינה וסולים אונרייך עם שניים מילדיהם, 1910 (צילום: באדיבות דוד בר-און)

ההורים של משפחת אונרייך, סולים ורג'ינה, נהגו לארח את הפליטים, והבנים היו מובילים אותם לנקודות מעבר שם יכלו לחצות את הגבול הסמוך לאוסטריה מבלי להתגלות.

"זלמן תמיד היה תעלומה", מספר נכדו של אונרייך, דוד בר-און. "אף אחד לא ידע מאיפה הוא בא או מה יהיה הצעד הבא שלו. רגע אחד הוא נכנס לחדר, וברגע הבא לאף אחד לא היה מושג איפה הוא נמצא"

אף על פי שסולים ורג'ינה היו חרדים ואנטי-ציונים מובהקים, הם וילדיהם סייעו לצעירים רבים לעשות את דרכם לפלשתינה. בסופו של דבר, חלק מבני המשפחה עלו בעצמם לארץ הקודש. אחיו הגדול של און, שלמה, כבר היה בארץ כשהוא הגיע.

כל שבעת בני משפחת אונרייך הצליחו לצאת מאירופה ולהגיע לישראל, אוסטרליה או אמריקה לפני השואה. ההורים שלהם ביקרו בפלשתינה ב-1936 לכבוד חתונת בנם שלמה, אבל התעלמו מתחינות בניהם להישאר. הם חזרו לתפקידי ההנהגה שלהם בקהילה היהודית בברטיסלבה, ונרצחו באושוויץ עם בתם היחידה רייצי (תרזה), בעלה ושתי בנותיה הקטנות.

דוד (בן שלום) אונרייך (צילום: באדיבות דוד בר-און)

שניים מהאחים אונרייך שהיגרו לארצות הברית לפני המלחמה מעניינים במיוחד. הבכור, דוד אונרייך (שהשתמש בשם המקצועי בן שלום) היה מתאבק מקצועי מצליח במשקל כבד, ומת כשהיה בן 50.

משה אונרייך שינה את שמו למוריס אנרייט וקיבל על עצמו תפקידים בהנהגה היהודית. אחרי המלחמה נסע כמה פעמים לאירופה כנציג ועד ההצלה והארגון להצלת ילדים, והיה חלק משמעותי ברכישת שטח בהנוביל, צרפת, לטיפול ביתומים יהודים. אנרייט ואשתו אימצו ילדה שהתייתמה בשואה.

פה ושם בארץ המובטחת

אחרי שהגיע לתל אביב בתחילת שנות ה-30, און עבד בתחילה כפועל. אחרי שמצא מקום במשרדי הנהלת ההסתדרות בתל אביב כדי להקים אולם היאבקות ותוכנית תואמת, הוא נבחר להוביל את האבטחה של ועדת התפעול של ההסתדרות בין השנים 1938 ו-1947.

און נישא לגרטי ב-1940, והיה חבר בהגנה. הוא מונה לפרויקטים מיוחדים בשיתוף הבריטים, וסייע לאמן צנחנים יהודים (ביניהם בן דודו צבי בן יעקב) כדי

שיוצנחו מאחורי קווי האויב באירופה. הוא מונה לעבוד עם הרביעייה שנודעה בתור "הקוורטט הסלובקי".

ילדי משפחת אונרייך בצ'כוסלובקיה, 1913 (צילום: באדיבות דוד בר-און)

משרד החוץ הישראלי נזכר שאון ומשפחתו הגיעו מפראג, שם היה חבר של המשלחת הדיפלומטית בסוף שנות ה-40 ובתחילת שנות ה-50, אחרי משפטי פראג, משפט ראווה אנטישמי שנערך בעיר ב-1952. 14 מחברי המפלגה הקומוניסטית של צ'כוסלובקיה, ביניהם מזכיר המפלגה רודולף סלנסקי, הואשמו בקשירת קשר, בגידה וריגול. כל 14 הנאשמים נמצאו אשמים, כשרובם נידונו למוות והוצאו להורג.

הנכונות של און לסכן את עצמו לטובת יהודים אחרים התחילה מוקדם. כנער הוא היה חבר בקבוצה שסיירה ברחובות ברטיסלבה והגנה על יהודים. הוא היה חלק מרשת שסייעה לפליטים לעבור בבטחה מתחום המושב לאוסטריה

און לקח איתו את המפתח לקוטג' הכפרי של שר החוץ לשעבר של צ'כוסלובקיה, יאן מסריק. מסריק היה תומך נלהב של הציונות ושל מדינת ישראל הצעירה. לפני מותו בנסיבות חשודות ב-1948, הוא הזמין את און וחברים נוספים של המשלחת הישראלית לצ'כוסלובקיה לבקר בקוטג' שלו, והם המשיכו לעשות זאת גם אחרי מותו. און היה אחראי על המפתח.

המפתח לקוטג' של יאן מסריק, שניתן לזלמן (און) אונרייך (צילום: באדיבות דוד בר-און)

לפני שובו לישראל איתר און את קבריהם של הצנחנים הישראלים חביבה רייק וצבי בן יעקב, בן דודו, שנהרגו באירופה ב-1945. און הסיק שהם לא נקברו בקבר אחים, כפי שדווח, ומצא את מקום קבורתם בבית קברות צבאי, שם נקברו תחת שמות קוד שנתנו להם הבריטים. בהתחלה דאג שהצלבים על הקברים יוחלפו במגני דוד. בהמשך דאג שעצמותיהם יועלו לקבורה בישראל.

חיבוק מעניין עם סינטרה

"אני כל כך שמח שאבא שלי שמר את כל החומרים של סבא, ושאני יכולתי להשתמש בהם כדי להאיר את הישגיו. גיליתי כל כך הרבה דברים שאבא שלי וקרובי משפחה אחרים לא ידעו", אומר בר-און.

דוד בר-און ומשפחתו (צילום: באדיבות דוד בר-און)

בין המקורות השימושיים שאיתר בר-און היה התיק האישי של און במשטרה החשאית בצ'כוסלובקיה. יחד עם זאת, לא הייתה לו גישה לחלק מהקבצים בישראל להם הוא זקוק כדי לענות על השאלות שנותרו לו, מכיוון שאלה נותרו עדיין חשאיים.

אבל יש תעלומה אחת שבר-און מקווה להספיק לפתור בהקדם. "מצאנו צילומי חדשות שמראים את סבא שלי פוגש את פרנק סינטרה כשהוא יורד מהמטוס בביקורים שלו בישראל, בשנות ה-60 וה-70", אומר בר-און.

"אני כל כך שמח שאבא שלי שמר את כל החומרים של סבא, ושאני יכולתי להשתמש בהם כדי להאיר את הישגיו. גיליתי כל כך הרבה דברים שאבא שלי וקרובי משפחה אחרים לא ידעו", אומר דוד בר-און

און עבד באותה תקופה בחברת התיירות והנסיעות של ההסתדרות, קיבל את פניהם של האח"מים שהגיעו לישראל, ואיבטח אותם. אבל בר-און מאמין שחיבוקו החם של סינטרה מעיד על משהו יותר עמוק מזה. "האופן שבו הם מחבקים אחד את השני גורם לי להיות משוכנע בכך שהייתה שם חברות אמיתית. אני פשוט לא יודע עדיין את כל הסיפור האמיתי מאחורי זה".

זלמן (און) אונרייך מברך לשלום את פרנק סינטרה ואת אשתו ברברה שהגיעו לישראל (צילום: באדיבות דוד בר-און)

+11

תגיות

יהדות • ההגנה • ספורט • דוד אונרייך • דוד בר-און • מוריס אנרייט • פרנק סינטרה • חביבה רייק • צבי בן יעקב • יאן מסריק • רודולף סלנסקי • זלמן און אונרייך • אימי שדאור ליכטנפלד

תגובות עכשיו הזמן לומר את דעתך

0

הוספת תגובה

פרסום